

Veřejná listina a její použití v mezinárodním a evropském právu

A. Pojem veřejné listiny

Pojem veřejné listiny je v českém právním řádu běžně používán. Odkazují na něj mimo jiné předpisy práva občanského, správního i trestního. Ačkoli bychom očekávali, že bude tento pojem jednotně a jasně definován, český právní řád nám obecnou definici veřejné listiny, jež by se dala použít v rámci celého právního řádu, neposkytuje. Definice veřejné listiny je obsažena jednak v občanském soudním řádu¹ a jednak ve správním řádu². Vlastní definici veřejné listiny obsahuje i návrh nového trestního zákoníku, který však doposud nebyl úspěšně schválen.

Dle ustanovení § 134 OSŘ se za veřejné listiny považují „Listiny vydané soudy České republiky nebo jinými *státními orgány* v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou *zvláštními předpisy* prohlášeny za veřejné. V všech případech listina potvrzuje, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno.“

Správní řád obsahuje ve svém § 53 odst. 3 vlastní definici veřejné listiny, která se od citované v jenom ohledu odlišuje. Za veřejné jsou tak ve správním řízení považovány „Listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány nebo *orgány územních samosprávných celků* v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou *zvláštními zákony* prohlášeny za veřejné. Tyto listiny opětovně potvrzují, že jde o prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, potvrzují i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno.“

Při bližším pohledu na obě definice je zřejmé, že hlavní rozdíl mezi nimi je především v okruhu orgánů oprávněných k vydání veřejných listin. V prvním případě se jedná o orgány státní správy. Ve druhém případě se jedná i o orgány územní samosprávy. Samospráva obecně je však vykonávána subjekty odlišnými od státu, tzv. veřejnoprávními korporacemi – ať už na *místní* úrovni nebo v souvislosti s výkonem jistého specifického „svobodného“ povolání (*profesní komory*).

Hranice mezi státní správou a samosprávou jasně ukazuje, že rozsah obou definic je podstatně odlišný. Zatímco OSŘ považuje za veřejnou listinu toliko listinu vydanou státním orgánem, bude dle SŘ za veřejnou listinu považována i listina vydaná orgánem územní samosprávy (nikoli však orgánem samosprávy profesní). Odlišnost definic vede ke vzniku následující situace: Listina vyhotovená orgány územních samosprávných celků bude v řízení probíhající dle SŘ považována za veřejnou, bude zde disponovat silnější důkazní mocí než listiny soukromé a její nepravost nebude muset prokazovat osoba nepravost či nesprávnost namítající. Pokud by však ta samá listina (od stejného vyhotovitele) byla použita jako důkaz před soudem v řízení probíhající dle OSŘ, nenaplnovala by definici použitou v § 134 OSŘ. Soud by s ní tedy měl zacházet jako s listinou soukromou s plnými důsledky v oblasti prokazování její pravdivosti.

Dostaneme se do situace, kdy se v právním prostředí ČR budou pohybovat listiny absolutně veřejné (vydané státními orgány) bez ohledu na procesní normu, kterou se řídí daný spor, a vedle nich listiny relativně veřejné (vydané orgány samosprávných územních celků), které budou za veřejné považovány jen tehdy, bude-li se aplikovat SŘ.

Další podmínky považování listiny za veřejnou

Formulace definice veřejné listiny použitá v OSŘ i ve SŘ vzbuzuje dojem, že veřejnou listinou by mohla být jakákoli listina vydaná v rámci činnosti soudů, jiných státních orgánů,

¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

² Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

popřípadě orgánů územní samosprávy. Toto pojetí se však zdá být až přespříliš extenzivní. Listina by měla splňovat jisté minimální formální a materiální předpoklady pro to, abychom ji mohli považovat za veřejnou. Pokud jde o materiální stránku, stanovuje sám zákon, že se musí jednat o „nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal“. S tímto souvisí i druhý minimální požadavek, který zákon výslovně nezmiňuje: Z listiny musí být na první pohled patrné, který orgán ji vydal. Proto by měla být opatřena razítkem příslušného orgánu a podpisem osoby oprávněné jménem tohoto orgánu jednat. Nutnost splnění dalších, především formálních požadavků, by znamenala, že bychom za veřejnou listinu nemohli považovat např. přehled projednávaných věcí vyvěšených před jednací místností u soudu.

Všechny zmíněné orgány musí při vydání veřejné listiny jednat v rámci své pravomoci. Překročí-li orgán při vydání listiny meze své pravomoci, nebude se jednat o listinu s účinky listiny veřejné.

Listiny za veřejné prohlášené

Listina však může získat veřejný charakter (být nadána veřejnou vírou) nejen díky svému vystaviteli, ale také díky tomu, že je za veřejnou specifickým způsobem prohlášena. Stejně jako i v předchozím případě se zde liší formulace použitá v občanském soudním řádu a v novém správním řádu. Zatímco OSŘ hovoří o prohlášení listiny za veřejnou obsaženém ve „zvláštních předpisech“, použil nový správní řád mnohem preciznější formulaci a požaduje prohlášení učiněné „zvláštním zákonem“. Zvláštním předpisem by teoreticky mohla být téměř jakákoli norma: zákonný právní akt³ i podzákonný právní akt⁴ a dokonce i interní norma, jako jsou např. stanovy obchodních společností, statuty právnických osob, organizační a jednací řády, stanovy sdružení fyzických a právnických osob apod.⁵ Vzhledem k povaze veřejné listiny a jejím účinkům je nepředstavitelné, aby o charakteru listiny a jejím nadání veřejnou vírou rozhodovaly soukromoprávní subjekty – například ustanovením vloženým do stanov. Jelikož nastíněný extenzivní výklad pojmu „zvláštní předpis“ se přičí samotné podstatě veřejné listiny, můžeme jen uvítat precizní formulaci použitou v novém správním řádu. Za zvláštní právní předpis bychom proto měli považovat pouze zvláštní zákon.⁶

Nutnost výslovného prohlášení za veřejnou listinu?

Nemusí být prohlášeno výslovně. Za veřejnou listinu je považována i doručka a rozhodčí nále. Ani v jednom případě nenajdeme výslovné prohlášení listiny za veřejnou, ale pouze odkaz na pravdivost údajů v doručce obsažených a na to, rozhodčí nále „nabývá dnem doručení účinků pravomocného soudního rozhodnutí a je vykonatelný“.

Kopie a ověřené kopie

Zcela specifickým problémem je uplatnění „veřejnosti“ a tedy i presumpce pravosti a správnosti u kopií veřejných listin a u ověřených kopií veřejných listin. Veřejnou vírou je nadán pouze originál veřejné listiny, nikoli již její kopie. Bude-li kopie veřejné listiny opatřena ověřovací doložkou, bude situace lehce odlišná. Ověřovací doložka představuje prohlášení státního orgánu o shodě obsahu nebo kopie s předloženou listinou. Sama kopie listiny či její opis tedy svůj soukromý charakter nezmění, ale jejich součástí se nově stane

³ K primárním (zákonným) právním aktům patří Ústava, ústavní zákon, zákon a zákonné opatření. Srov. Harvánek, J. a kol., Právní teorie. Brno: IURIDICA BRUNESIA, 1995, s. 138.

⁴ Sekundární (podzákonné) právní akty jsou nařízení vlády, právní předpisy ministerstev, jiných správních úřadů, orgánů územní samosprávy. Srov. Harvánek, J. a kol., Právní teorie. Brno: IURIDICA BRUNESIA, 1995, s. 138.

⁵ Knapp, V., Teorie práva. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 52.

⁶ Listinu by mohla za veřejnou prohlásit i mezinárodní smlouva. Protože mezinárodní smlouvy mají při splnění požadavků čl. 10 Ústavy aplikační přednost před zákonem, je snaha o jejich zařazení pod pojem „zvláštního předpisu“ bezpředmětné.

veřejná listina v podobě ověřovací doložky. Účinky veřejné listiny dle OSŘ nebo dle SŘ se však vztahují pouze k ověřovací doložce, nikoli k listině, jejíž je součástí.

Účinky veřejných listin

Veřejná listina má rozdíl od listiny soukromé zcela specifické vlastnosti a účinky. Jedná se o listiny nadané veřejnou vírou co do jejich **autentičnosti** a **obsahu**, a proto je s nimi spojen vysoký stupeň právní jistoty. Obsahem veřejné víry je pak to, že se nejen v rámci probíhajících soudních a správních řízení, ale vůbec v praxi státních a jiných veřejných orgánů předpokládá správnost těchto listin a to až do okamžiku, než se prokáže opak. Nedokazuje se tedy správnost, ale naopak jejich případná nesprávnost.⁷

Zjednodušeně by se dalo říci, že základní rozdíl mezi veřejnou a soukromou listinou je v jejich důkazní síle. Veřejná listina, o jejíž pravosti a správnosti nevznikly v řízení pochybnosti, může být zbavena své důkazní síly jen tím, že účastník tvrdí skutečnosti a nabídne o nich dostatečně přesvědčivé důkazy, čímž prokáže její nepravdivost (nesprávnost). Účastník řízení zpochybňující veřejnou listinu musí tedy unést důkazní břemeno a své tvrzení prokázat. Naproti tomu u soukromé listiny postačí formální popření její správnosti druhým účastníkem. Nastupuje pak bez dalšího důkazní povinnost a důkazní břemeno účastníka předkládajícího veřejnou listinu a tvrdícího skutečnosti, jež měly být prokázány soukromou listinou.⁸ Od právní jistoty a víry ve správnost obsahu veřejné listiny se pak odvíjí další vlastnost veřejné listiny - možnost její vykonatelnosti.

B. Použití veřejné listiny na území jiného státu

Jak již bylo zmíněno, je veřejná listina nadána veřejnou vírou státu vydání. Její účinky jsou tedy omezeny na pouze na území tohoto státu. Jeho výsostným právem je požadovat, aby jedním z jeho orgánů, prakticky diplomatickou misí, bylo ověřeno, zda cizozemská listiny byla opravdu vydána orgánem cizího státu nebo jiným cizozemským veřejným orgánem. Je jen na státu, zda toto právo uplatní či nikoli.⁹ Základními ustanoveními, kterými je v českém právním řádu upravena problematika ověřování veřejných listin ve vztahu k zahraničí jsou § 52 a § 62 ZMPS.¹⁰ Tato ustanovení se však použijí jen tehdy, nestanoví-li mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, něco jiného.

Pro použití veřejné listiny na území jiného státu proto přichází v úvahu následující postupy:

- Superlegalizace (vyšší ověření) dle § 52 či § 62 ZMPS.
- Apostilace dle Haagské úmluvy o vyloučení požadavků legalizace cizích veřejných listin (Haagská úmluva).
- Speciální úprava týkající se listin vydaných diplomatickými a konzulárními zástupci je obsažena v Evropské úmluvě o zrušení ověřování listin vyhotovených diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky.
- Postup vzájemného uznávání listin obsažený v bilaterálních smlouvách.

Superlegalizace

Složitý postup zvaný superlegalizace přichází v úvahu tehdy, neexistuje-li mezi státy, mezi nimiž putuje veřejná listina, žádná mezinárodní smlouva zjednodušující či odstraňující požadavek vyšších ověření veřejných listin.

⁷ Voštová, L., Nad problematikou ověřování veřejných listin ve vztahu k zahraničí. AD NOTAM, 2003, č. 6, s. 122 an.

⁸ Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M. Občanský soudní řád Komentář. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 477.

⁹ Bárta, J., K povaze veřejných listin a uznání cizozemských listin za listiny veřejné v českém právu. Právní rozhledy, 1993, č. 2, s. 44 an.

¹⁰ Z. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

1. 1. Postup při ověřování cizozemských listin pro jejich použití v České republice:¹¹ Veřejná listina musí být opatřena vyšším ověřením listiny vydaným:

- ministerstvem zahraničních věcí daného státu. Ověření ze strany ministerstva zahraničních věcí je nutné, jelikož zastupitelské úřady ČR mají omezenou verifikační pravomoc. V příslušné zemi mohou ověřit razítko či podpis zpravidla jednoho určitého orgánu, nejčastěji Ministerstva zahraničních věcí. Pokud však ministerstvo zahraničních věcí nedisponuje podpisovými vzory všech tuzemských notářů nebo jiných příslušných orgánů, vzniká nutnost celé řady předchozích ověření.¹² Poté může být přistoupeno k
- superlegalizaci zastupitelským úřadem ČR, který je akreditován pro stát, jehož orgán listinu vystavil. Tyto povinnosti vyplývají z § 52 ZMPS.

1. 2. Postup při ověřování listin vydaných nebo ověřených orgánem ČR pro jejich použití v cizině:¹³ Má-li být v cizině uznána veřejná listina, kterou vydal nebo ověřil v rámci své pravomoci a působnosti orgán ČR, nebo která byla před ním podepsána (dále jen "listina"), je ve většině států třeba, aby tato listina byla opatřena vyšším ověřením příslušného orgánu státní správy ČR a následně superlegalizována zastupitelským úřadem státu, ve kterém má být listina použita. Výjimky z povinnosti superlegalizace vyplývají z mezinárodních smluv.

Vyšší ověření připojí k listině na žádost občana nejprve

- orgán státní správy nadřazený orgánu, který listinu vydal (např. ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo zdravotnictví či ministerstvo obrany), popř. jiný instančně nadřazený orgán (např. městský úřad). Poté připojí své vyšší ověření na listinu
- referát legalizace konzulárního odboru MZV ČR. Nakonec listinu
- superlegalizuje zastupitelský úřad státu, ve kterém bude použita. Požadavek předchozího ověření ze strany ministerstva zahraničních věcí je i v tomto případě dán tím, že cizí zastupitelské úřady na našem území ověřují pouze pravost razítka ministerstva zahraničních věcí. Pokud je původní listina již pro stát působnosti opatřena potřebnými ověřenými, lze na žádost ověřit i její úřední překlad.

Haagská úmluva

Složitý proces ověřování a vyššího ověřování listin může být zjednodušen, jsou-li oba dotčené státy – stát vystavení listiny i stát předložení listiny - smluvními stranami mezinárodních smluv zjednodušujících či rušících povinnost vyššího ověření některých veřejných listin. Jedná se například o Úmluvu o vyloučení požadavků legalizace cizích veřejných listin (Haagskou úmluvu o apostilaci) přijatou dne 5. října

¹¹ Bližší informace dostupné z:

<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/defaultart.asp?id=37079&ido=17302&idj=1&amb=1&type=print>

¹² Ministerstvo v tomto případě nemá pravomoc bez dalšího legalizovat podpis a razítko na dané listině. Řetězec úřadů, přes které pak musí veřejná listina projít, než se dostane k ministerstvu zahraničních věcí, se proto může rozrůst o další mezičlánky. Komplikace ověřovací procedury by nastala také v případě, že by se český zastupitelský úřad nenacházel v přímo v zemi vydání veřejné listiny. Veřejné listiny by pak musely být zaslány na zastupitelský úřad v jiném státě, který by měl oprávnění dané ověření poskytnout. Pokud žadatel (občan ČR) nemá možnost požádat o tato předchozí ověření přímo cizí úřady, může se obrátit na příslušný zastupitelský úřad ČR, který ověření zajistí. K listinám předloženým k vyššímu ověření musí být připojen jejich překlad do českého jazyka provedený tlumočnickem zapsaným v seznamu soudních tlumočnicků. Srov. Voštová, L., Nad problematikou ověřování veřejných listin ve vztahu k zahraničí. AD NOTAM, 2003, č. 6, s. 122 an.

¹³ Bližší informace dostupné z:

<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/defaultart.asp?id=37081&ido=17301&idj=1&amb=1&type=print>

1961 v Haagu. Zjednodušení spočívá v provedení jediného formálního úkonu: V opatření ověřované listiny ověřovací doložkou (apostilou), která nahrazuje veškerá další výše zmíněná ověření.

Ze zjednodušení zavedeného Haagskou úmluvou profitují i státy, které nemají ve svých právních systémech požadavek legalizace vůbec zaveden, jako např. Japonsko a Švédsko. Ačkoli jejich vlastní právní řád složitou proceduru ověřování veřejných listin nepožaduje, chtějí-li občané těchto států použít domácí veřejnou listinu v zahraničí, museli se jí podrobit superlegalizaci a vyhovět tak požadavkům státu předložení veřejné listiny.

Postup dle Haagské úmluvy přichází v úvahu za splnění dvou základních podmínek: (1) dokument je veřejnou listinou ve smyslu Haagské úmluvy o apostilaci a (2) byl vydán na území jednoho ze smluvních států a musí být předložen na území jiného smluvního státu.

Ad 1. Veřejná listina ve smyslu Haagské úmluvy o apostilaci:

Haagská úmluva obsahuje pro své použití vlastní definici veřejné listiny. Definice obsažené v národních právních řádech jsou tak pro její použití irelevantní.

V souladu s čl. 1 se pro účely Úmluvy za veřejné listiny považují:

a) *listiny vydané soudním orgánem státu, včetně listin vydaných státním zástupcem, vyšším soudním úředníkem nebo soudním vykonavatelem.* K tomuto prvnímu bodu je nutné podotknout, že autoři Úmluvy chápali pojem „soudní orgán“ v jeho nejširším slova smyslu a neměl by proto zahrnovat pouze státní soudy, ale i ústavní a správní soudy a dokonce i soudy církevní.

b) *listiny vydané správními úřady,*

c) *notářské listiny,*

d) *úřední potvrzení, kterými jsou opatřeny listiny podepsané soukromou osobou, jako je úřední potvrzení o registraci listiny nebo potvrzení toho, že listina byla vydána určitého data, a úřední a notářské potvrzení pravosti podpisu.* V souvislosti s tímto bodem je potřeba upozornit na skutečnost, že Úmluva se nevztahuje na samotný dokument podepsaný soukromou osobou, ale pouze na úřední potvrzení, kterým je tato listina opatřena. Apostila tedy neověřuje soukromou listinu, ale pouze listinu veřejnou – již konkrétní úřední či notářské ověření či potvrzení na listině¹⁴.

V druhé části čl. 1 je dále uveden seznam listin, na něž se Úmluva nevztahuje:

a) *listiny vydané diplomatickými nebo konzulárními zástupci.* Aplikovat Úmluvu na tuto skupinu dokumentů se zdálo být nepřiměřené. Listina vydaná diplomatickými nebo konzulárními zástupci by totiž musela pro apostilní doložku nejdříve putovat do země, pro niž byl diplomatický či konzulární úřad akreditován. Následně by se ve většině případů vracela pět do země, kde byla vydána. Zmíněný postup by používání veřejných listin spíše zkomplikoval, než zjednodušil. Pro toto skupinu veřejných listin byla vypracována speciální mezinárodní úmluva.¹⁵

b) *správní listiny týkající se přímo obchodních nebo celních transakcí.* V souvislosti s touto skupinou nesmíme přehlédnout následující: Vyloučeny jsou toliko správní listiny přímo související s obchodní transakcí. Proto listiny, které souvisí s obchodní transakcí okrajově, jako např. listiny vydané patentovým úřadem (v ČR Úřad patentového vlastnictví) by do rozsahu Úmluvy samozřejmě spadly.

¹⁴ Konkrétně pravost podpisu notáře či úředníka, jeho oprávnění k danému podpisu a identitu razítka. Srov. čl. 2 Haagské úmluvy o apostilaci.

¹⁵ Evropská úmluva o zrušení ověřování listin vyhotovených diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky.

Úmluva se také nevztahuje na ověřování úředních překladů veřejných listin do cizího jazyka. Proto se doporučuje vyhotovit překlad listiny až ve státě, kde má být listina předkládána.¹⁶ Specifická je pak problematika různých diplomů a vysvědčení, kdy pouze diplomy vydané veřejnou či přímo státní institucí spadají do aplikačního rozsahu Úmluvy. V případě diplomů vydaných soukromou institucí a opatřených např. notářským osvědčením, by se Úmluva vztahovala jen na toto osvědčení.¹⁷

Ad. 2. Vydání listiny na území jednoho ze smluvních států a předložení na území jiného smluvního státu.

Haagská úmluva spočívá na principu reciprocity. Zjednodušuje jen použití dokumentů vydaných na území smluvního státu a předkládaných v jiném smluvním státě.

Apostilní doložka

Je jediným formálním úkonem nahrazujícím celou řadu dalších vyšších ověření. Jejím připojením se potvrzuje pravost podpisu, oprávněnost osoby listinu podepsat, a jestliže je to třeba i pravost pečeti nebo razítka, jimiž je listina opatřena. Aby mohla apostilní doložka plnit svůj účel, musí splňovat celou řadu materiálních a formálních požadavků. Především ji musí vydat oprávněný orgán, na předepsaném formuláři a musí ji řádně vyplnit. Účelem tohoto formalismu je co nejvíce usnadnit a zjednodušit mezinárodní oběh veřejných dokumentů.

1. Oprávněný orgán

Každý smluvní stát sám je oprávněn určit, které z jeho úřadů budou oprávněny vydávat apostilní doložky. O svém výběru je pak povinen informovat Ministerstvo zahraničních věcí Nizozemí. Volba dotyčného úřadu byla na volném uvážení státu, a proto se seznam oprávněných úřadů stát od státu odlišuje. Nicméně pouhá skutečnost, že apostilní doložka byla ve státě původu listiny vystavena jiným úřadem, než který by byl k vystavení oprávněn ve státě předložení listiny, nemůže vést k odmítnutí veřejné listiny či její důkazní moci.

Česká republika pověřila vydáváním apostilních doložek dva úřady: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, mezinárodní odbor - jedná-li se o listiny vydávané justičními orgány, včetně listin vydávaných nebo ověřovaných notáři- a dále Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, konzulární odbor – v případech listin, vydávaných orgány státní správy nebo jinými orgány.

2. Předepsaná forma

Ačkoli se orgány oprávněné k vydání apostilní doložky stát od státu odlišují, forma doložky je ve všech případech stejná. Měla by být čtvercového rozměru se stranami dlouhými nejméně 9 cm. Název doložky "*Apostille (Convention de La Haye du 5 octobre 1961)*" smí být pouze ve francouzském jazyce. Standardní údaje i údaje vyplňované úřadem mohou být buď ve francouzském jazyce, anglickém, nebo i v úředním jazyce úřadu vydávajícího apostilní doložku. Přípuštěná je i kombinace zmíněných možností. Doložkou může být opatřena přímo samotná veřejná listina, nebo může být obsažena v příloze. Úmluva

¹⁶ Voštová, L., Nad problematikou ověřování veřejných listin ve vztahu k zahraničí. AD NOTAM, 2003, č. 6, s. 122 an.

¹⁷ Dle právního řádu ČR jsou diplomy a jiná vysvědčení zvláštními zákony výslovně prohlášeny za veřejné listiny. Vnitrostátní definice veřejné listiny je však pro použití Haagské úmluvy irelevantní, neboť tato sama stanovuje, které listiny pokládá za veřejné. Ve všech případech nesmíme zapomenout, že udělením apostilní doložky nedochází k jakémukoli uznání diplomu v zahraničí, ale pouze k ověření pravosti podpisu, oprávněnosti osoby listinu podepsat, a jestliže je to třeba, pravosti pečeti nebo razítka, jimiž je opatřena.

nepředepisuje, jakým způsobem by měla být doložka obsažená v příloze připojena k listině. Volba nejvhodnějšího prostředku je na úvaze státu.

3. Obsahové požadavky

Řádně vyplněná doložka by měla mimo jiné¹⁸ obsahovat i podpis a otisk úředního razítka osoby, která danou doložku vyhotovila. Stane-li se však, že apostilní doložka některý z těchto údajů postrádá, není druhý stát automaticky oprávněn odmítnout veřejnou listinu. Každý úřad pověřený vydáváním apostilních doložek je totiž povinen vést rejstřík nebo kartotéku, ve kterých budou zaznamenány údaje o vydaných doložkách. Na žádost kterékoliv osoby, která prokáže právní zájem (tedy i státu, kde byla veřejná listina předložena), tento úřad ověří, zda údaje na doložce odpovídají údajům v rejstříku nebo kartotéce. Odstraní-li ověření pochybnosti o pravosti doložky, bude se sni nadále zacházet jako s doložkou řádně vyplněnou.

Evropská úmluva o zrušení ověřování listin vyhotovených diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky

Jedná se o skupinu veřejných listin¹⁹ vyloučených z aplikačního rozsahu Haagské úmluvy. Evropská úmluva se dle čl. 2 odst. 1 vztahuje na listiny vyhotovené diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky smluvní strany, kteří jednájí z úředního pověření a vykonávají své funkce na území kteréhokoliv státu, a které musí být předloženy:

- (a) na území jiné smluvní strany, nebo
- (b) diplomatickým zástupcům nebo konzulárním úředníkům jiné smluvní strany, kteří vykonávají své funkce na území státu, který není stranou této Úmluvy.

Tato Úmluva se vztahuje na všechny dokumenty vyhotovené diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky. Konkrétní vyjmenování těchto listin Úmluva vzhledem k jejich rozmanitosti záměrně neuvádí. Dle čl. 2 odst. 2 se tato Úmluva rovněž vztahuje na úřední potvrzení, jako jsou záznamy o registraci určité listiny nebo potvrzení skutečnosti apod. Výčet listin uvedených v tomto ustanovení je, podobně jako tomu bylo u Haagské úmluvy, pouze demonstrativní.²⁰

Úprava použití diplomatických a konzulárních veřejných listin jde však ve svých důsledcích ještě o krok dále než Haagská úmluva. Je zde zrušen jakýkoli požadavek ověřování listin spadajících do aplikačního rozsahu této úmluvy, což ve svém důsledku znamená, že se dokumenty vydané cizími diplomatickými zástupci nebo konzulárními úředníky používají stejným způsobem jako by pocházely od orgánů vlastního státu.

Zajímavostí je také absolutní aplikační přednost této Úmluvy zakotvená v čl. 5. Dle tohoto ustanovení bude Úmluva ve vztazích mezi smluvními stranami postavena nad ustanovení jakýchkoliv smluv, úmluv nebo dohod, které požadují nebo budou požadovat ověřování pravosti podpisu diplomatických nebo konzulárních úředníků, postavení, v jakém signatář listiny jednal, a případně pravosti pečeti nebo razítka, jimiž je tato listina opatřena.

Bilaterální smlouvy

Povinnost superlegalizace a v některých případech i apostilace však odpadá v tehdy, má-li být veřejná listina použita ve státě, s nímž má Česká republika uzavřenou bilaterální smlouvu o právní pomoci věnující se dané problematice. Takové bilaterální smlouvy byly uzavřeny s 27 státy a jejich seznam lze nalézt na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti

¹⁸ Srov. Přílohu k Haagské úmluvě o apostilaci (Vzor doložky o ověření apostilou)

¹⁹ Diplomatické a konzulární zástupci vystupují jako zahraniční orgán státu. Srov. Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část. Praha: C.H.Beck, 1996, s. 146.

²⁰ Zrušení požadavku ověřování se však týká pouze samotného úředního potvrzení dané listiny a nikoli listiny samotné, která může být i listinou soukromou.

ČR.²¹ Úprava obsažená v bilaterálních smlouvách má dle čl. 2 ZMPS a čl. 10 Ústavy přednost před ustanoveními ZMPS. Nesmíme však zapomenout, že se tyto smlouvy vztahují pouze na veřejné listiny týkající se věcí občanských a obchodních, nikoli již správních.

Protože tyto smlouvy byly sjednávány individuálně, v různých časových obdobích, jsou i formulace, obsah a rozsah klausulí věnujících se veřejným listinám dosti odlišné.²² I přes odlišnosti se dá říci, že většina bilaterálních smluv obsahuje formulace typu:

Platnost listin

(1) Listiny, které vydal nebo ověřil příslušný orgán jedné smluvní strany a které jsou opatřeny otiskem úředního razítka, podpisem oprávněné úřední osoby, se použijí na území druhé smluvní strany bez dalšího ověření. To platí i pro opisy a překlady listin, které ověřil příslušný orgán.

(2) Listiny, které se na území jedné smluvní strany považují za veřejné, mají na území druhé smluvní strany důkazní moc veřejných listin.

Bilaterální smlouvy neobsahují definici veřejných listin. Odkazují v tomto ohledu na právní předpisy státu místa vydání veřejné listiny, proto bude-li listina považována za veřejnou ve státě svého původu, měla by být na území druhé smluvní strany taktéž považována za veřejnou a disponovat automaticky stejnou důkazní mocí. Potud teorie. V praxi však se však vyskytují situace, kdy je ověření požadováno, ačkoli by dle platné mezinárodní smlouvy požadováno být nemělo (např. v případě Kypru, Řecka, Maďarska, Ruska, Vietnamu). Fakticky dodržují postup podle smlouvy jen Francie, Rumunsko a Slovensko. Do arabských států se doporučuje listiny raději ověřovat.²³

C. Vykonatelnost veřejné listiny (Veřejná listina jako exekuční titul)

Jednou ze specifických vlastností veřejné listiny je její vykonatelnost. V souladu s ustanoveními OSŘ jsou v první řadě vykonatelná rozhodnutí soudu, která ukládají povinnému splnění určité povinnosti. Ustanovení OSŘ, která se zabývají vykonatelností rozhodnutí soudu se však dle § 274 OSŘ použijí i na celou další skupinu listin (exekučních titulů)²⁴, k nimž patří i veřejné listiny. Z logiky věci vyplývá, že ne každá veřejná listina má potenciál být vykonatelná, ale jen taková splňující určité materiální a formální předpoklady.

Pokud jde o formální předpoklady vykonatelnosti, je potřeba vyjít z požadavků jednotlivých zákonů kladených na formální stránku příslušné veřejné listiny. V případě sepisování notářských zápisů o právních úkonech jsou formální náležitosti vymezeny v § 63 notářského řádu²⁵. Obdobné ustanovení obsahuje v § 79 i exekutorský řád, či § 67 an. Správního řádu.

²¹ Bližší informace dostupné z: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=387&d=9064> [citováno 17. října 2006].

²² Nejedlý, J., Ověřování listin ve vztahu k zahraničí. Právní rádce, 1993, č. 2, s. 13.

²³ Lokayová, M., Ověřování cizích veřejných listin. AD NOTAM, 2005, č. 4, s. 117 an.

²⁴ Kurka, V. Přehled judikatury ve věcech výkonu rozhodnutí a exekuce. Praha: ASPI, 2005, s. 3 an.

²⁵ Z. 358/1992 Sb., notářský řád. Notářský zápis musí (formálně) obsahovat:

- a) místo, den, měsíc a rok úkonu,
- b) jméno a příjmení notáře a jeho sídlo,
- c) jméno, příjmení, bydliště a rodné číslo, není-li, datum narození účastníků a jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků,
- d) prohlášení účastníků, že jsou způsobilí k právním úkonům,
- e) údaj, jak byla ověřena totožnost účastníků, svědků, důvěrníků a tlumočnicků,
- f) obsah úkonu,
- g) údaj o tom, že byl zápis po přečtení účastníky schválen,
- h) podpisy účastníků nebo jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků,
- i) otisk úředního razítka notáře a jeho podpis.

Nezbytným materiálním předpokladem pro nařízení výkonu takové listiny obecně je, aby práva a jim odpovídající povinnosti byly ve vykonávané listině určeny přesným a nepochybným způsobem. Listina musí vždy obsahovat přesnou individualizaci oprávněného a povinného, přesné vymezení práv a povinností k plnění, jakož i přesný rozsah a obsah plnění. Jinými slovy listina musí být materiálně vykonatelná a nespĺňuje-li tyto požadavky, nemůž e být pokládána za způsobilý exekuční titul. Jednotlivé zákony mohou stanovovat i další specifické obsahové náležitosti, jako je tomu například u notářského zápisu²⁶ se svolením k vykonatelnosti, či exekutorského zápisu²⁷.

Jelikož je veřejná listina nadána veřejnou mocí určitého státu, je bez dalšího vykonatelná pouze na území tohoto státu. Mají-li být české veřejné listiny použity (vykonány) v cizině, či má-li být v České republice vykonána cizí veřejná listina, je ve většině případů nutné absolvovat složitou proceduru uznání a výkonu. Obvykle jsou tyto otázky upraveny mezinárodními smlouvami, ať už bilaterálními, či zvláštními úmluvami o uznání a výkonu. Nikdy však nesmíme zapomenout, že jak postup dle norem mezinárodního práva soukromého tak postup dle mezinárodních smluv je podmíněn rozsahem daných norem. Proto budou **vykonatelné především veřejné listiny týkající se věcí občanských a obchodních, rodinných a pracovních**, a nikoli veřejné listiny vydané například správními úřady.

Nabízí se základní tři možnosti postupu:

- Není-li upraveno mezinárodními smlouvami, je nutné postupovat dle **ZMPS, § 63 an.**
- Úprava v **bilaterálních smlouvách** (Francie, Uzbekistán)
- Dle **norem Evropského společenství**

Zákonná úprava obsažená v **ZMPS** se použije jen tam, kde uznání a výkon veřejných listin není upraven mezinárodní smlouvou. V souladu s § 63 an. ZMPS mají rozhodnutí justičních orgánů cizího státu ve věcech uvedených v § 1 (občanskoprávní a obchodní vztahy s mezinárodním prvkem), stejně jako cizí soudní smíry a cizí notářské listiny v těchto věcech (dále jen "cizí rozhodnutí") v Československé socialistické republice účinnost, jestliže nabyla podle potvrzení příslušného cizího orgánu právní moc a byla-li uznána československými orgány. Následující ustanovení specifikují okolnosti, za nichž nelze cizí rozhodnutí (veřejné listiny) uznat ani vykonat, a také způsob uznání (uznání cizího rozhodnutí v majetkových věcech se nevyslovuje zvláštním výrokiem. Cizí rozhodnutí je uznáno tím, že československý orgán k němu přihlédne, jako by šlo o rozhodnutí československého orgánu). Výslovné uznání je nutné pouze ve věcech rodinných. Příslušným orgánem by byl Nejvyšší soud.

Pokud jde o **bilaterální smlouvy** o právní pomoci, většina z nich nechala problematiku uznání a výkonu veřejných listin nepovšimnutou. Výjimkou je smlouva o právní pomoci uzavřená s Francií, která v části V. upravuje nejen uznání a výkon soudních rozhodnutí, ale i tzv. autentických (veřejných) listin, a dále smlouva o právní pomoci uzavřená s Uzbekistánem, která v čl. 50 umožňuje uznání a výkon rozhodnutí justičních orgánů v občanských věcech, včetně soudem schválených smírů v těchto věcech a notářských listin v občanských věcech.

Nejdále však při úpravě dané problematiky bezesporu zašlo **Evropské společenství**. V dnešní době je problematika uznání a výkonu upravena následujícími nařízeními:

²⁶ Notářský zápis musí obsahovat dohodu osoby oprávněné ze závazkového vztahu s osobou ze závazkového právního vztahu povinnou, v níž jsou přesně individualizovány oprávněná a povinná osoba a vyznačeny právní důvod plnění, předmět plnění (přesný rozsah a obsah plnění) a doba plnění (přesně a určitě určená doba, do které se povinná osoba zavazuje předmět plnění poskytnout oprávněné osobě). Tento zápis musí dále obsahovat svolení povinné osoby k vykonatelnosti.

²⁷ § 78 z. 120/2001 Sb., exekutorský řád.

- Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 z 22.prosince 2000 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Brusel I.)
- Nařízení (ES) č.805/2004 Evropského parlamentu a Rady z 21.dubna 2004 zakládající Evropský exekuční titul pro nesporné nároky (EET)
- Nařízení Rady 2201/2003 ES z 27.listopadu 2003 týkající se soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti, kterým se ruší Nařízení (ES) č. 1347/2000

Podstatné je, že veřejná listina musí být vydána po dni použitelnosti daných nařízení (tedy v ČR po 1. 5. 2004 u nařízení 44/2001 ES, 21. 1. 2005 u nařízení 805/2004 ES, a 1. 3. 2005 u nařízení 2201/2003 ES.

Nařízení Brusel I. (44/2001) se vztahuje na soudní rozhodnutí, veřejné listiny a soudní smíry vydané ve věcech občanských a obchodních. Veřejná listina ve smyslu nařízení Brusel. I. se tedy musí týkat věcí občanských a obchodních, být formálně vyhotovena nebo registrována jako veřejná listina, být dle práva státu vystavení vykonatelnou a musí získat potřebné ověření. Dle českého práva by tedy u úvahu přicházely notářské a exekutorské zápisy se svolením k vykonatelnosti.

Zatímco v rámci tuzemského práva je otázka uznání a výkonu veřejných listin řešena stejně jako u rozsudků soudu, je úprava obsažená v nařízeních ES odlišná. K veřejné listině není možno jen přihlídnout, ale pro uznání veřejné listiny je třeba vydání speciálního ověření dle čl. 57 odst. 3 nařízení. Toto osvědčení je vydáno příslušným státním orgánem na návrh kterékoli zúčastněné strany. Vydává se na standardním formuláři uvedeném v příloze VI tohoto nařízení a vztahuje se dle komentářů nejen na pravost podpisu osoby, která danou listinu vystavila, ale také na správnost obsahu listiny. Dá se předpokládat, že tento orgán potvrdí také vykonatelnost listiny. Po vydání tohoto osvědčení následuje již známý postup uznání v výkonu soudních rozhodnutí dle nařízení Brusel I. (prohlášení vykonatelnosti dle čl. 38 an. nařízení a výkon veřejné listiny dle národních norem státu, kde je o výkon žádáno. Důvody pro odmítnutí prohlášení vykonatelnosti jsou odlišné od rozsudků – je zde jen jeden jediný a tím je zjevný rozpor s veřejným pořádkem státu, kde je uznání a výkon žádáno.)

Pokud jde o nesporné pohledávky, byla situace ještě více zjednodušena. Dle **nařízení EET (805/2004)** se veřejné listiny (a dále soudní rozhodnutí a soudní smíry) vykonávají bez jakýchkoli dalších formalit, tedy bez nutnosti absolvovat řízení o uznání a o prohlášení vykonatelnosti. Toto nařízení se věnuje skupině veřejných listin, které jsou již pojaty do rozsahu nařízení Brusel I. Jejich specifičností je však nespornost nároku, který osvědčují, a právě tato nespornost dovoluje další odstranění formálních požadavků kladených na jejich výkon. Jedinou podmínkou je získání nekolikastránkového potvrzení (osvědčení) o tom, že veřejnou listinu je možné považovat za Evropský exekuční titul. Vykonatelnost takové listiny již není nutno dále zkoumat a ve státu, kde je žádáno o výkon, ani prohlašovat, ale je možné přímo přistoupit k výkonu listinou osvědčeného nároku. Výkon bude probíhat dle národního práva státu, kde se bude výkon provádět.

